Чыла элӱ пролэтар-влак, ушныза!

Лэнин-Сталин паша вэрч кучэдалаш йамдэ лий!

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЭ

№ 37 (473) | 1937 ий 23 ийуль, кугарньа | № 37 (473)

Н. И. ЙЭЖОВ ЙОЛТАШЫМ ЛЭНИН ОРДЭН ДЭНЭ НАГРАДИТЛЫМЭ НЭРГЭН

СССР Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэтын пунчалмыжэ

СССР Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэт пунчалэш:

Правитэльствын заданьыжым шуктымо шотышто НКВД органшамычым вуйлатымаштэ кугу сэҥымашым ыштымылан Н. И. Йэжов йолташым Лэнин ордэн дэнэ наградитлаш.

СССР Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэт прэдсэдатэль— М. КАЛИНИН.

СССР Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэт сэкрэтарь— А. ГОРКИН.

Моско, Крэмль, 1937 ий 17 ийуль.

А. Я. ВЫШИНСКИЙ йолташым Лэнин ордэн дэнэ наградитлымэ нэргэн

СССР Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэтын пунчалжэ

СССР Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэт пунчалэш:

Рэвольуционно законностым да прокуратура органым пэҥгыдэмдымэ шотышто пашам сайын ыштымылан А. Я. Вышинский йолташым Лэнин ордэн дэнэ наградитлаш.

СССР Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэт прэдсэдатэль—М. КАЛИНИН.

СССР Цэнтральнэ Исполнитэльнэ Комитэт сэкрэтарь—А. ГОРКИН.

Моско, Крэмль, 1937 ий 20 ийуль.

„СССР кубокым“ Моско „Динамо“ командэ сэҥэн налын

16 ийульышто „СССР кубоклан“ футбол дэнэ финальнэ модмаш лийэ. Моско дэн Тбилиси „Динамо“ командэ-шамыч модыныт. Нуно кок тылзэ годым чыла матчым сэҥэныт.

„СССР кубоклан“ финальнэ модмаштэ москвич-шамыч 5:2 счот дэнэ сэҥэныт. Матч пытымэк Моско „Динамо“ командылан кубокым кучыктэн пумо.

◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

ИОЧА-ВЛАК, УРЖА ВУИЫМ ПОГЫЗА!

Мэмнан рэспубликысэ колхоз-влак тачэ-эрла уржам тӱрэдаш тӱҥалыт. Тэний уржа пэш чаплэ. Шурно лэктыш ныгунамсэ дэчат кугу лийшаш. Мутат укэ, тыгай чаплэ шурно мэмнан ача-авамытын чот тыршымышт дэч посна лийын огыл. Тыгай кугу сэҥымашын рэзультатшэ—эн пэрвойак, партий дэн правитэльствын, Сталин йолташын туныктымышт почэш пашам ыштымаштэ, агротэхникым тӱрыс илышыш пуртымаштэ.

Мэмнан колхоз-влакын кугу сэҥымашышт класс тушманшамычын шыдышым луктэш. Класс тушман-шамыч мэмнан сэҥымашланна шыдэшкэн шкэ пашаштым ыштылаш тӱҥалыт. Млнна тушман кашакын пашаштым коч кунамат, коч куштат ужын моштыман, нунын тӧчымыштым лаштырташ тунэмман.

Адак йужо колхоз пасулаштэ уржа вуй пӱчкэдалтын, погэн налдэ кодэш. Йоча-влак, вэт кажнэ уржа вуйжат—тидэ социалист собствэнность.

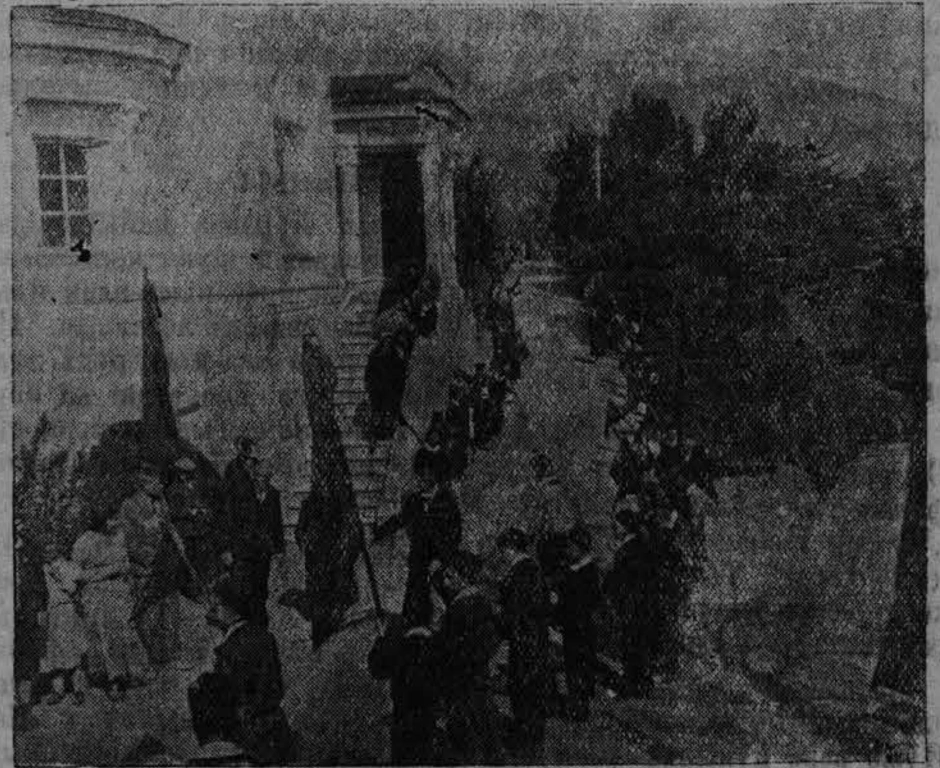
Иоча-влак, айста кодшо ийласэ сэмынак тэнийат пӱчкэдалт кодшо уржа вуй-шамычым погаш тӱҥалына. Пионьэр форпост, отрад, звэна, лагэршамыч йоча-влак дэнэ уржа вуй погымашым организатлышаш улыт.

Колхоз шурным аралымэ, уржа вуйым погымо дэнэ мэ шкэнан колхозын куатшым нӧлтэна.

◆◆◆

УВЭРТЫМАШ

24-шэ ийульышто рэспубликысэ авиомодэлизм сльот лийэш. Тидэ сльотышко чыла районласэ авиамодэлист - влак жапыштэ толын шушаш улыт. Рэспубликысэ сльотышто пэрвой вэрым налшэ-влак Пӱтынь Уҥэмысэ сльотышко ойырэн колталтыт.

Артэкыштэ испан пионьэр-влакым вашлиймаш

Фото—В. Павловын.

Михаил ГРОМОВ

12 ийуль. Моско ола ӱмбалнэ лу кэчэ дэнэ кэчалт шогышо пыл волгыжаш тӱҥалшаш годым театрыштэ занавэсым почмыла йӧршэш пытэн. Кэчэ дэнэ ырыктышэ, волгалтаршэ канда кава почылтын.

Тэвэ тидэ мотор эрдэнэ, 3 шагатат 21 минутышто кумда шулдыран кайык йужыш чонэштэн. Тидэ кайыкым пӱтынь тӱньан палымэ льотчик, Совэт Уҥэм гэрой Михаил Громов виктарэн.

Шуко ий ожно, Лосиноостров кӱртньӧ корно врачын эргыжэ, 14 ийаш Миша Громов кок пашалан пэш чот шӱмангын. Тунам Миша кумда кандэ кавам да спортивнэ стадионын ужар пасужым пэшак йӧратэн.

Но Миша пэрвой шонымашыжым шуктэн кэртын огыл, тунам Миша альэ изи улмаш. 14 ийаш Миша Громов чонэштылшэ аппарат модэльым ыштылын.

А нэлэ атльотикэ дэнэ Миша чотак заниматлэн. 1916 ийыштэ нэлэ атльотикэ дэнэ Москосо сорэвнованьылаштэ Михаил Громов кокымшо вэрым нальн. Тидэ ийыштак тудо рэальнэ училищым тунэм пытарэн. Ывдэ Мишалан ончычлык корным паламдашат жап шуын. Михаил Москосо кугу тэхничэский училищыш ту нэмаш пура. Но тидэ кужу жаплан огыл.

Профэссор Жуковскийын авиационно школышкыжо тунэмаш налмэ условий нэргэн аэропланым сӱрэтлыман плакат Громовын шонымашыжым чыла вэс сэмын вашталтэн. Михаил авиацэ пашашкэ пижэш.

1917 ийын мучашыштыжэ авиационно школышто заньатьэ пытэн, луатиндэш ийаш Громов пилот лийын. Самырык пилотын йужыш пэрвой чонэштымашыжэ Октьабрын кӱдырчан ийгэчыжэ жапыштэ лийын. Авиационно школыш политичэский комисс толын. Комисс члэн-влак Громов ончылан кӱчык да раш йодышым шындэныт:

— Опо кашакым бомбитлаш тӱҥалат?—маныныт комисс члэн-влак.

Громовлан тидэ йодыш вучыдымо лийын огыл. Самырык льотчик ты мартэнат рэвольуционно митингыштэ йатыр кана лийын, тудо рэвольуционно комитэтлан авиационно погым оролаш полшэн. Санданак Громов кӱчык йодышылан эша кӱчык вашмутым пуэн:

— Да,—манын Громов.

Михаил Громов 1918 ий мучко фронтышто акрэт годсо, нэ...

(*Мучашыжэ 4-шэ могырышто*).

61

ЭРЫК ВЭРЧ ИК ИИ КРЭДАЛМАШ

Испан калык—фашист варвар-шамыч ваштарэш

— Калыкын эргышт-влак, оружийым! Рэспубликым аралмашкэ! Эсэн лийжэ калык фронт!

Ийдалык ожно тидэ йӱк Испаний ӱмбалнэ сургалт шогыш, ты йӱк чыла пэнтыдэ да чэстнэ айдэм-шамычым тушман-влак ваштарэш ӱжӧ.

Тылэч куд тылызэ ончычын, фэвральыштэ (1936 ий) Испаний калык—Калык фронтын правитэльствыжым сайлыш.

Гэнэрал, фабрикант, помэщик-влак тыжакын ышт чарнэ. Нуно Испанийыштэ властьым уэш налаш шоныштт. Гэнэрал-влак пӱтынь армийым шкэ почэшышт нангайаш тӧчышт. Тӱрлӧ сэмын шойыштын нэграмытный, пызырналт тӱнчыгэн илышэ марокканэц-влакым шкэ вэкышт налыч. Но пэнгыдэ испан калыкым сэнгаш тидэ вий дэнэ лийшашлык огыл. Капиталист да помэщик-влак тидым умлэныт. Нуно Гэрманий да Италий фашист правитэльствэшамыч дэч полышым кычалаш тӱнгалыч.

Пирэ-шамыч кэлшэныт

Бэльгийыштэ да Римыштэ полыш нэргэн кутырымаш вашкэ эртэн. Фашист пирэ-влаклан кэлшаш кужу жап кӱлын огыл. Кэлшэныт.

1936 ийын 18 ийульыштo Сэутский радиостанцын микрофонжо гыч тыгай сигнал пумо: „Чумыр Испаний ӱмбалнэ пылдымэ кава!“ Ты сигнал почэш контррэвольуцион мӓтэж (пудранымаш) тӱналь э.

Мӓтэжник-влакын войскашт ола-шамычым налаш толашышт. Ийжо вэрэ нунылан рэспубликанэц-влакын чаракыштым пудырташ шотлан толын. Тыгэ нунын кидышкышт Сэвильйа, Грэнада, Кордова кайыш; адак кулак-влакын шуко пошымо вэрышкышт крэсаньык-влак илымэ район-шамыч логальыч. Но промышлэн ола-влак, руда лукмаш вэрысэ посьолок да йорло йал-влак сэнгыдымэ крэпость гайэ матьэжник-влак ваштарэш кыньэльыч.

Шуко воинский часть-шамычат рэспубликанэц-влак вэкэ куснышт. Хаимэ—1“ линкорысо матрос-шамыч шкэ офицэрыштым лӱйкалышт, капыштым тэнгызыш кышкэныт. Корабльын радистшэ тыгай ойым эфирыш* пуэн: „Чылалан, чылалан! „Хаймэ—1“ калыклан ӱшанлэ!“

Пулвуй нарэ вӱрыштӧ

Гэнэрал Франко Срэдизэмнэ тэнгыз гоч тарлымэ марокканэц часть-влакшым колтэн. Пулвуйышт йоктэ вӱрым кэлын, пожар тул дэн орэн, сэнгэн налмэ ола да йалла гыч эртэныт. Бадахосышто илышэ-шамычым чыла пытарэныт, Байэныштэ 500 илышэ-шамыч кокла гыч нимо укэлан 270 йэнгым пуштыныт. Йаллаштэ нуно хижин (пӧрт)-влакым красиным кышкэн йӱлалтэн пытарэныт, тыжакын ӱдрамаш да йоча-шамычым кышкэныт. Плэныш налмэ бойэц-влакын упшаштым ургэн илышыньэк мландэш урэныт. Рэвольуционьэрын кидшым руалмылан шуко оксам налыныт.

Но кажнэ кэчын мӓтэжник-влаклан ончык кайашыт нэлэмын. Рэспубликанэц-влакын лӱймышт пэш вик кыра, тушман-шамычлан сэнгаш эркым огыт пу.

Бэрлин дэн Рим гыч мӓтэжник-влаклан полыш толэш. Нуно мучашдымын салтакым тарлэн, ӱзгарым оптэн колтылыт.

* **Эфир**—радио толкын коштмо йуж (воздух).

Артэк. Испан пионьэр-влак линэйкыштэ.

Испан калыклан полшымаш

„Фашист рэакционьэр-шамыч дэч Испанийым утарымаш,—манэш Сталин йолташ,—ик испанэц-влакын гына частнэ пашашт огыл, а—чумыр ончыл да прогрэссивнэ калыкын обшо пашажэ“.

Совэт Ушэм шэмэр-шамыч испан калыклан кочкышым, вургэмым пуэн полшыш. Мадрид дэн Басконийсэ рвэзэ-шамыч Совэт элыш канаш, вий погаш толыныт.

Сар эрэ талышна. Нэлэмэш. Рэспубликанэц-шамыч кэчын гайак пэнгыдэмыт.

Гвадалахара йӱмалнэ фашист-влак пэш кугу йомдарымаш дэнэ сэнгалтыч, тулэч вара йатырышкэн вийыштым чумырэн ышт кэрт. Нунын пэш шолдра корпусыштым рэспубликанэц-шамыч кырэн шалатэныт.

Фашист-влак рэспубликанский армийым шалаташ тӱрлӧ сэмын толашышт. Барсэлоныштo троцкист-влак восстанийым тарватышт. Фашист да нунын троцкист пыньэгэ-шамычышт—тидэ восстаньэ рэспубликын тупышкыжо кӱзӧ кэрлмэ дэн иктак лийэш шонышт. Шот ыш лий. Испан калык тушманшамычым шкэ жапыштыжэ шалатыш.

Тунам орышо фашист-влак Испанийыш шинча орак уым да уым дивизий-влакым, ӱзгарым колтылаш тӱнгальыч.

Аралалтма гыч наступлэньыш

Но рэспубликанэц-влак фашист тӱшкан угычын йанлыклнымыштлан фронтлаштэ пэнгыдэ отпорым пуышт. Рэспубликанэц-влак сэнгэн ончыко кайат.

Альэ мартэ рэспубликанэц-влак аралалташ гына пэнгыдын да лӱддэ моштат ыльэ. Ик ий кучэдалмаш нуным ончык наступайашат туныктэн. Мадрид йырласэ шуко ола дэн йалым рэспубликанэц-шамыч шкэ кидышкышт налыныт.

-Наступлэньэ ончыко кайа. Рэспубликын бойэцшэ-влак сэнгымаш лийшэмшашлан ӱшанат.

„Нуно пурэн огыт кэрт!“, „Мэ пурэна!“ манмэ нунын лозунган энамышт чыла фронтлаштат мӱгыра.

(„Пионерская Правда“ гыч кӱчыкын).

Артэк.
Испан пионьэр да октьабрьонок-влак руш пионьэр-влакым ваштлийыт.

Мӓтьэжник-влакын 30 самольотыштым шалатымэ

17 дэн 18-шэ ийульыштo, рӱдӧ фронтыштo пэш чот кучэдалмаш лийын. Тыштэ мӓтьэжник-влак рэспубликанэц-влакын ожно сэнгэн налмэ пунктлаштым мӧнгэш налаш тӧчэныт. Тугэ гынат, нимомат ыштэн кэртын огытыл. Рэспубликанэц-влак тушманын чыла атакыжымат чактарэныт.

Рэспубликанэц-влак Боадильйа дэль Монтэ районышко наступльэным ыштэныт да тидэ районышко эркын лийшэмынак шогэныт. Лас Росас районыштo рэспубликанэц-влак мӓтэжник-влакын линийыштым кӱрлыныт. Тушман кугын энгэкын пэрнэн. Карабанчэльыштат рэспубликанэц-влакын чот ишэн миймышт дэнэ, мӓтьэжник-влак ик мыньар окоп линий дэн зданьым кудалтэн куржыныт.

Кэчывалым, 18-шэ ийульыштo Сиэрра - Гвадаррама фронтыштo йужыштo пэшак талэ кучэдалмаш лийын. Ты маркэ альэ ик канат тыгай кучэдалмаш лийын огыл улмаш. Крэдалмаштэ 160 самольот мӓтьэжник-влакын да 60 самольот рэспубликанэц-влакын лийын. Крэдалмаш ик час утла шуйнэн. Чылажэ тидэ кэчыштэ крэдалмаштэ фашист-влакын 30 самольотыштым шалатымэ.

2-шо могыр „Иамдэ лий“.

Буржуазнэ националист-влак—калыкын тушманжэ улыт

Контррэвольуционно-буржуазнэ националист шакшэ тӱшка йатыр жап шкэ осал пашаштым ышташ толашэныт. Нуно шкэ тушман пашаштым утларакшэ культур фронтышто ыштэныт. Мом вара нуно ышташ шонэныт? Нуно капиталист кид йымач лэкшэ, эксплоатацым йӧршынак пытарышэ, вийан социализмым ыштышэ шэмэрым угычын капиталист помэщик кид йымак чыкынэшт улмаш. Нуно „вэликий финландийым“ кондаш тӧчэныт. Шэмэр калыкым финландий буржуазий кид йымак шӱкалаш шонэныт. Нунылан социализм ыштымаш кэлшэн огыл. Тыгэ нуно фашист-шамычлан полшэн шогэныт. Социализм ыштымашым чараклэн шогаш тӧчэныт. Дивэрсант, шпион, пуштэдышэ троцкист тӱшка дэч нивэ контррэвольуционно буржуазнэ националист-шамычым нигузэат ойыраш ок лий. Нуно чыланат ик корныштак шогат, чыланат шэмэрлан кугу шӱгарым кӱнчаш тыршэныт, угыч капитализмым кондынэшт ыльэ.

Кӧ вара нуно улыт? Нунын чын чурийыштым почмо дэч ончыч нуно кугу пашайэҥлан шотлалтыныт. Тэвэ МарНИИ вуйлатышылан шогышо, троцкист, буржуазнэ националист Мухиным налына. Тудлан пэшак кугу паша инанымэ ыльэ. А тудо ончык колтышаш пашам эрэ чараклэн, врэдитлэн вэлэ. Йылмэ шотышто шэмэрлан умылаш ыныж лий манын тӱрлӧ сэмын литэратур йылмым кадыртылын да тидэ осал паша йыр моло националист-шамычым чумырэн. Тыгэ нуно йатыр организацыштэ шкэ йэҥ шамычыштым муыныт да нуным пашашкэ шупшыныт.

Альэ националист Карповым налаш. Тудо Маргостэатр дирэктырлан да тунамак писатэль ушэмыштэ вуйлатышэлан шогэн. Тэатрым шалатымашкэ шуктэн. Писатэль ушэмын пашажым йӧршын луштыртэн. Кущкаш тӱҥалшэ писатэль-шамычым эрэ пызырэн. Нунын возымыштым нигунарат ушыш налын огыл да нунылан нимогай полышым пуэн огыл. Тыгэ тудо возаш тӱҥалшэ шамычын инициативыштым пытарэн. Паша ыштымэ олмэш утларакшым йӱын кийэн. Троцкист Мухин дэнэ эрэ кылым кучэн шогэн. Нунын осал пашаштым ынышт палэн нал манын ваш-ваш моктэныт. Карпов Мухиным мокта, Мухин Карповым мокта. Шабдар Осып Чавайным мокта, Чавайн Шабдарым мокта.

Мутна йара ыныж лий манын тэвэ тыгай фактым ончыктэна. Шабдар Хрэстоматий книгам луктын ыльэ. Тидэ книгаштэ тӱҥалтыш страницыштак троцкист Мухиным пэшак мокта. Чумыр книгажат националист пушан. Тугэ гынат, Шабдарын йолташыжэ-шамыч тидэ книгам пэш моктэныт, пэшак сай манын шэмэрым онталаш тӧчэныт.

Троцкист контррэвольуционно-буржуазнэ националист шамычын ик осал паша ыштымэ участкышт „Марий Коммун“ газэт лийын шогэн. Нуно тыштэ тӱрлӧ сэмын йылмым нэлэмдаш толашэныт. Рэдакцыштэ пытартыш жапыштэ националист Голубкин рэдакторлан шогэн. Тудо газэт пашам сайэмдаш толашэн огыл, кузэ гынат йылмым нэлэмдаш, газэтым начарэшташ толашэн. Тидлан вэрчынак „Марий Коммун“ газэтын тиражшэ нигунарат кушкын огыл.

Ындэ Маргиз вуйлатышэ А. К. Эшкининым налына. Тудат шэмэрын тушманжэ. Тудат троцкист-националист кашак дэнэ активнэ пашам ыштэн шогэн да троцкист Мухинын пэҥгыдэ эҥэртышыжэ лийын. Маргиз пашаштэ тудо врэдительствым ыштылын. Тудын врэдительствэ дэнак 1936 ий да 1937 ийсэ пэрвой квартал план кӱрылтын.

Вэс Н. Мухиным налына. Тудо писатэльлан шотлалтын. Тидэ Мухэнымат Карпов тӱрлӧ сэмын моктэн. МарНИИ-штэ шинчышэ Мухиным Майаковскийын подражатэльжэ манын моктэн гын, тидэ Мухиным рэвольуционно писатэль сэмын ончыкташ толашэн. Ваш-ваш полшымо дэнак Н. Мухин учэбникым луктын да тудын учэбникшым моктэныт. А учэбникшэ национализм ӱпш дэнэ ӱпша, тушманлан полшышо книга.

Нинэ шакшэ троцкист, буржуазнэ националист тӱшка Йошкар-олаштэ гына огыл, вэрлаштат „пашам“ ыштэныт. Тэвэ Цибикнур йалсовэтым (Йошкар-Ола район) налына. Тыштэ йал совэт вуйлатышэ Коротков калыкын тушманжэ ыльэ. Совэт властьын шэмэр коклаштэ авторитэтшэ волжо манын, шэмэр-шамыч совэт властьым ынышт йӧратэ манын, тудо тӱрлӧ сэмын йал совэт лӱм дэнэ тӱрлӧ осал пашам ыштылын. Администрироватлымаш, шэмэрым лӱдыктылмаш, закондымо пашам ыштылмаш Коротковын осал паша ыштымаштэ тӱҥ мэтоджо улмаш.

Тидэ йал совэт кӧргыштӧ улшо Цибикнур школышто националист Йамбос пашам ыштэн. Тудо йоча-шамычым кӱлэш сэмын туныктэн огыл. Тушман пашажым гына ыштылын, школым йӱлалтэн.

Калыкын тушманжэ шамыч пэдинститутышто кугу вэрым налын шогэныт. Тыштэ Соколов, Смирнов, Михэйэв, молат врэдитлэн илэныт. Тунэммэ планым эрэ шуктыдэ кодаш толашэныт. Адак планжымат йӧрдымын ыштэныт. Тидын дэч посна троцкист, буржуазнэ националист шамыч Шэрнурышкат вожыштым колтэн шуктэныт. Туштат тунэммэ пашаштэ врэдитлэн шинчышэ-шамычым тӱжвак лукмо. Исполкомын тошто прэдсэдатэльжэ Пэтров националист пашам ышташ вийан полшэн шогэн. Моло паша участкыштат—калык тушман-шамыч шкэ осал пашаштым эрэ ышташ тӧчэныт.

Пионьэр, школьник-шамыч йатыр пашаштэ партийлан да совэт правитэльствылан прэданнэ улмыштым ончыктэныт. Пионьэр-шамычат троцкист, буржуазнэ националист—калык тушман ваштарэш кучэдалмаштэ пэшак кугу полышым пуэн кэртыт. Шинчэн шогыман. Нинэ троцкист-националист-шамыч тэмдан ача-ава, иза-ака шамычын вӱрым йоктарэн эрыкым налмыштым, капиталист тӱшкам поктэн колтымыштым нуно мӧҥгэш кондаш толашэныт. Паша калыкым угыч кабалаш шӱкалаш толашэныт. Социализмын ораважым мӧҥгэш савыраш тӧчэныт. Мэмнан вэсэла илышыштэ улшо, модын-воштылын тунэмшэ йоча-шамычын эрыкыштым националист-шамыч шупшын налаш шонэныт. Чыла тидэ шотым шоналтэн кажнэ пионьэрлан, школьниклан тӱрлӧ тушман ваштарэш пэш чот кучэдал шогыман.

Коч кузэ шэм чурийыштым шылтэн, осал пашам ыштылыт гынат, нуным палэн мошташ кӱлэш да чын чурийыштым тӱжвак лукташ полшыман.

А. З. Рэчкин.

МОДЭЛЬЭДРОМЫШТО

9 час. Пионьэр пӧрт. Авиамодэлизм комнатышкэ кэчэш кӱйшӧ рвэзэ-влак толын тэмыныт. Нуно самольот, модэль нэргэн кутыркалат. Шкэштат ыштэн шуктымо модэльыштым йыр-ваш ончылтыт, тӱзатылыт, модэльыштышт нунылан шкаланышт ала могай ситыдымаш уло гай чучэш: тудым нуно мунэшт.

—Да, мыйын модэльыштэ ик ситыдымаш уло,—манэш Костьа Гживац. Тудо йошкар пропэльлэран фӱзэльажнэ модэльжым кошар парньашкыжэ пыштэн, равновэсийжым онча. Поч могыржо изиш нэлырак, Николай Иваныч, молан тыгэ лэктын?

—А вот шоналтэ, — манэш инструкторышт.

Кок могырыш комдык почын шындымэ окна гычын пӧлэмышкэ ийуль мардэж пура. Тудо рвэзэ-влакын мамык гай куштылго ош модэльыштым „бр-бр-бр“ шоктыктара.

—Тидэ мардэж йӱран пылым мэмнан дэкэ поктэн кондынэжэ ала мо?—окна гыч каваш ончалын. Гулин ойла.

—Йӱр нэргэн ида ойлышт, тудын нэргэн „бӱро погодат“ ик мутымат пэлэштэн огыл, значит, сльот эртараш ӱшан уло, —манэш Димитрийэв Павл.

Пӧлэм омса почылто.

—Ну, йамдылалтса,—маньэ Николай Иваныч, вашкэ, иктаж минут гыч машинэ толэш.

Николай Иванычын „вашкэ“ мутшым колын:

—Николай Иваныч, вашкэ кайэна мо, вашкэ 11 час шуэш,—манэш Аникин Алэксэй.

Рвэзэ-влак воштыл колгышт.

Пионьэр пӧрт ончыко грузовик толын шогальэ. Рвэзэ-влак чыланат окнашкэ... Кабинэ гычын кэчэш кӱйшӧ шофэр лэктат, пионьэр пӧртыш куржын пурыш.

—Николай Иваныч, есть машина, тидэ мыланна толын,—окна гыч вуйым налын, рвэзэ-влак пэлэштышт.

Ну, тугэжэ модэльцам сайын лукса, омсаш монь ида тӱкӧ,—маньэ Власов.

Минут коклаштэ модэлист-влак машиныш кӱзэн шинчыч. Власоват кӱлэш ӱзгар-влакым нумал луктын, машиныш кӱзэн шинчат:

—Модэльдам сайын кучыза, ида чытырыктэ,—маньэ.

—Тидыжым лийэш, Николай Иваныч, — манын пэлэштышт модэлист-влак.

Машинэ тарваныш.

Ола, пэрэулок-влак, кӱвар, тэлэграф мэҥгэ-влак шэҥгэлан йогэн кодыч. Ныл киломэтр коклa ты манмэш пэтыралтэ. Ала

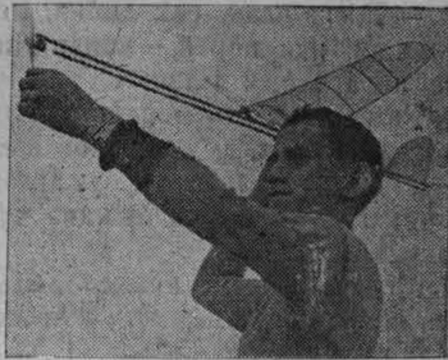
(Мучаш 4-шэ могырышто).

Оласэ авиомодэлизм сльотышто лийшэ-влак. Фото А. Винокуровын.

Сльотышто пэрвой вэрым налшэ Димитрийэв П.

Сльотышто кокымшо вэрым налшэ Аникин А.

62

Михаил ГРОМОВ

(Мучаш. Тӱнгалтышыжэ 1-шэ могырышто).

лэ шаланышэ „Маран-Ж“ самольот дэнэ чонгэштылын, ошо кашак ваштарэш кучэдалын.

Ошо кашакым сэнгымэ дэч вара Михаил Михайлович льотчик - инструкторлан ыштэн. 1925 ийыштэ тудо Моско гыч Пэкиныш пэрвой кугу пэрэльотым ыштэн, пэрвой совэт „Р-5“ самольот дэнэ 7500 киломэтрым 33 кэчэ чонгэштэн.

Ик ий эртымӧнгӧ тыгай расстойаньымак Йэвропо йыр чонгэштэн. Но тунам пэрэльотын жапшым 11 кэчылан кӱчыкэмдэн. Тунам Громов чаплэ совэт самольот-влак „АНТ-3“, „Пролэтарий“ дэнэ чонгэштылын.

1927 ийыштэ у самольотым шымлышыжла Громов самольотын штопор гыч лэктын кэртшашыжым палэн налаш тыршэн. Михаил Михайлович самольотын штопор гыч лэктын кэртшашыжым да самольот гыч парашьут дэнэ тӧрштэш лийшашым тӱньалан пэрвой кана ончыктэн пуэн.

Икана Громовлан шукэ моторан машинам шымлаш вэрэштын. Чыла сайак улмаш, но кэнэта ик мотор пудыргэн кайэн. Самольотышто пожар тӱнгалын. Самольотышто улшо шым йэнг кокла гыч шкэтын парашьут дэнэ тӧрштэн. Самольотышто эша куд йэнг кодын. Громов шкэ илышыштыжэ икана вэлэ машиным кодэн: штопор гыч тӧрштымаш пэрвой да тачэ мартэнат пытартыш лийын. Михаил Михайлович приказым пуэн—бэнзиным пэтыраш! Тулым налшэ шулдыран кугу машинэ Громовын кӱштымыжо почэш сайын волэн шинчын.

1934 ий. Сэнтябрь кэчэ-влак. Кэчан ийгэчэ йӱр да шторман мардэж дэнэ ваштал-тэш. Штопор тӱнгалмэ дэнэ пырльа радиостанцэ-влак эфир гыч кӱчык увэр-влакым кучат.

— Мый стрэла!..—тыгай шомак дэнэ увэр тӱнгалэш.

Самольот йужышто 75 час чонгэштэн. Самольотлан 12.411 киломэтрым чонгэштымэкэ, кугу шторм тӱнгалмэ дэнэ харьковский аэродромэш волэн шинчашыжэ логалын. Нигуш шичдэ мӱндӱрк чонгэштымаштэ шындымэ ожнысо рэкорд йатыр шэнгэлан кодын. Громов у рэкордым шындэн. Громовлан тыгай кугу пэрэльотым ыштымыжлан Совэт Ушэм гэрой лӱм пуалтэш.

12 ийульышто эрдэнэ, кава волгыжэш тӱнгалмэ годым Михаил Михайлович шкэ машиныжым у пэрэльотышко, шукэртэ огыл почмо корно дэнэ виктарэн нантайэн. Громов, шкэ машинам кузэ гынат, мӱндӱркӧ шындэм, манын пэнгыдэ ӱшанымаш дэнэ чонгэштэн.

Сталин йолташын шыргыжалын прощатлмыжэ Громов йолташым корныштыжо ырыктэн. Пӱтынь элын пэш чот йӧратымыжэ тудлан кугу да нэлэ пашам шукташыжэ вийым пуэн.

Лагэрыштэ илаш вэсэла

Иырым-ваш чодра. Шып. Изиш умбалнырак гына Кундыш энгэрын йогымо йӱкшӧ шокта. Тидэ ужар чодран, сылнэ энгэр сэр воктэн „Кундыш“ лӱман район пионьэр лагэр шога. Тидэ лагэрыштэ рэйонын чылэ школлаштыжэ отличнын, ударнын тунэмшэ пионьэр-влак канат. Нуно индэшлувизытын улыт.

Но дэжурный дэч молым лагэрыштэ иктымат от уж. Нуно тӱрлӧ кружок заньатыйыш кайэн пытэныт.

Мыйат БГСО значоклак нормым пуаш йамдылалташлан санитарнэ кружокышко кайэм.

Значокан лийашлан мыйын кружокыштэм 45 йэнг йамдылалтэш. Мый ындэ 7 лэкцийым эртарышым. Рвэзэ-влак чыланат отличнэ да сай отвэчайат, манэш кружок руководитэль Шура Шомина.

Саша Долгирэв 1 №-ан отрьадыштэ вожатый шкэ рвэзэвлаклан тудо тӱлӧ новость-влакым ойла, БГТО значоклан нормым пуаш нуным йамдыла. Волэйбол дэнэ модмаштэ отрьад-влак коклаштэ пэрвой вэр налмаш вэрч модшаш улыт. Тидланат тудо командым йамдыла. Рвэзэ влак тудым чыланат йӧратат. Сашан отрьадшэ отрьадной-пырдыж газэтым луктэш. Тидлэч посна Саша адак физкультур дэн драмкружокым вуйлата. Ик кана „Чужой племянник“ лӱман постановкымат нуно шындэн ончыктышт. Постановко рвэзэ-влаклан пэш кэлшыш. Вашкэ пионьэр костьор лийшаш. Костьор годым ик мыньар физкультурно номэр лийэш. Тидлан тудо рвэзышт-влак дэнэ пирамидым ыштэн ончыкташ кызыт йамдылалтэш.

Тудын тӱнгалмыж дэнак „История гражданской войны“ тэмэ дэнэ кок бэсэдэ эртаралтэ.

Лагэрыштына войэннэ дэн хор кружокат пашам ышта. Кызыт 10 пионьэр ЮВС значокым налын.

Кастэнэ, ужин дэч вара лагэрник - влак клубыш кайат. Тыштэ нуно биллиард, шашкэ, шахмат дэнэ модыт.

Кастэнэ, 9 часат 30 минутышто чыла рвэзэ-влак ик вэрыш чумыргэн, линэйкыш шогалыт. Тыштэ нуно кӧ уло-укэм ончэн лэктыт. Ончэн лэкмӧнгӧ, Ронто кыдалаш школышто отличнэ тунэмшэ Попова Рита горн йӱк шоктымо почэш флагым волта. Тидын дэнэ чыланат лагэрник-влак вэран вэрышкышт кайэн, тачэ кэчыштэ мом ужын-колын коштмыштым сэраш шинчыт.

10 часыштэ лагэр шыплана.

Эрлашыжым нуно погынэн экскурсий дэнэ кайат. Тыгэ шукэртэ огыл Кугу Абаснурыш мийышт. Корно ӱмбалнэ нуно т ӱ р л ӧ кушкылым, чодраштэ илышэ тӱрлӧ насэкомый-влакым эскэрэн коштыч. Адак корно ӱмбалсэ йалыш пурэн, тушто колхозник-влак дэч йалын историйжым йодыштыч.

Отличнэ, ударнэ тунэмшэ-влак тыгэ „Кундыш“ лагэрыштэ канат. У тунэммэ ийым вашлийашлан вийым погат. Чыланат пионьэр-влак лагэрыштэ илыш сай, илашат пэш вэсэла маныт.

Дьаконов Вэниамин.

„Кундыш“ лагэр.

МОДЭЛЬЭДРОМЫШТО

(МУЧАШ)

кунар минут коклаштэ машинэ нуным модэльэдромышэ кондэн шуктыш. Рвэзэ-влак машинэ гыч волышт. Модэльыштым нийалткалышт. Чонгэштарэнат ончышт. Ужар шудо коклаштат изишак шинчышт. Тамлэ ӱпшан пэлэдыш-влакымат ӱпшынчыч...

Тидэ жапыштэ модэльэдром ӱмбакэ вишкыдэ пыл толын шуо. Йӱрат шӱвалаш тӧчыш.

Йӱр шӱвалмым ужын „ну, ындэ паша пытыш“ манын каласаш тӧчышыла, рвэзэ-влак инструктор Власов ӱмбакэ ончылташ тӱнгальыч.

—Рвэзэ-влак, сак лийза, модэльдам ида нӧртӧ,—маньэ Николай Иваныч Власов.

Рвэзэ-влак ош модэльыштым ласкан кучэн, модэльэдром воктэн корэм тӱрыштӧ ужаргэн шогышо куэ парча йымакэ чумыргышт...

Модэльэдром ӱмбалсэ садэ вишкыдэ пыл шинча ончылак шулэн пытыш.

Омарта гыч мукш игэ-влак лэкмыла, рвэзэ - влакат модэльыштым кучэн, кэчэ йол йымакэ лэктыч. Нуно модэльыштым пробно чонгэштараш тӱнгальыч. Тидэ пробно чонгэштармаштэ Димитрийэв Павлын модэльжэ 200 мэтр утла чонгэштэн, ала кушко курык шэнгэкэ мийэн шинчэ.

—Шого, тэвэ Павлэт мэмнан коклаштэ рэкордым шындынэжэ, — манын рвэзэ - влак шайарэн воштылыч...

Сорэвнованьэ тӱнгальэ. Сэкундомэр Саша Дружинин изи флажокым нальат, мландыш кэрэ. Тидэ флажок ончыко Костьа Гживац толын шогальэ. Костьа фӱзэльажнэ модэльжым кид мучашкэ нӧлтал кучыш да чонгэштарэн колтыш. Ту жапыштак Сашат сэкундомэржым тэмдальэ. Костьан модэльжэ „ж-ж-ж-ж“шоктэн йужыш кӱзэн кайыш да, шудо коклаш волэн шинчэ. Тудын почэш моло-влакат колтыльыч. Шангэ пробно колтымаштэ пэрвой вэрым налшэ Димитрийэв Павылат стартыш шогальэ. Модэльжым нӧлтал кучыш. Сэкундомэр тэмдалтэ. Модэльат йужыш кӱзэн кайыш. Йужышто тудо кок йыр савырныш. Вара тудо вик да пэш лайык гына ошын койын ончыко чонгэштэн кайэн колтыш. Шичмэ вэрэшыжэ изи йошкар флагым кэрлыч.

—Лач 41 сэкунд чонгэштыш, —маньэ сэкундомэр Саша.

Старт флажок гыч модэль шичмэ флажокыш шумэшкэ висэн налмӧнгӧ палэ лийэ: Димитрийэв Павлын схэматичэский модэльжэ 41 сэкундышто 226 мэтрым чонгэштэн.

Тидын почэш Аникин Алэксэй колтыш. Тудын модэльжэ чылан дэч чаплын, пэшакак моторын чонгэштыш. Пэрвой тудынат изиш йужышто нӧртӧ. Вара 150 мэтр нарэ корэм йымалнэ (30 мэтр кӱкшытыштӧ) чонгэштыш да кушкӧ, корэм вуйыш кӱзэн, нигушкак логалдэ, корэм гоч чонгэштэн кайыш.

—38,2 сэкунд!

Аникинын модэльжэ кунар мэтр чонгэштымым модэлист-влак пэш вашкэ гына шинчэн налмышт шуо. Старт дэнэ модэль шичмэ коклам висэн тольыч.

—Кунарэ? — модэлист - влак чытэн кэртдэ йодыч.

—241 мэтрат 20 сантимэтр.

Тыгай дистанцэ модэлист-влакым изишак ӧрыктарыш. Димитрийэв Павлат ыш чытэ: модэльжын вийжым уэш ужмыж шуо. Уэш колтэн ончаш йодо.

Павл стартыш шогальэ. Модэльжым кӱш нӧлтальэ. Модэльат йужышко кӱзэн кайыш. Ты годымжо Павылын модэльжэ чылан дэчын кӱшкӧ кӱзыш. Кандэ каваштэ ош йӱксӧ гай койын чонгэшта Варажым мӱндыркӧ, корэм шэнгэкэ волэн шинчэ.

—Лач 43 сэкунд,—маньэ сэкундомэр.

Дистанцым висэн тольыч.

—242 мэтр,—маньэ Власов.

Тидын дэнэ сорэвнованьэ пытыш. Тыгэ оласэ авиамодэлист-влак сльотышто пэрвой вэрым Димитрийэв Павл нальэ. Тудын схэматичэский модэльжэ йужышто чыла модэль дэч кужын чонгэштыш да чыла дэч мӱндыркӧ чонгэштыш. **Р. Ш.**

Врид. отв. редактора—
А. ЙАНАЛОВ.

Упол. Марлита № А—171 Тираж 7360 экз. Йошкар-Ола, Маргосиздатын 1-шэ типогр. ВЛКСМ Маробком орган. Савыктышэ „Марий Коммун“